

FARKLI LİSELERDE ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN MESLEKİ OLGUNLUK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

THE ANALYSIS CAREER MATURITY OF THE STUDENTS RECEIVING EDUCATION IN DIFFERENT SCHOOLS

Arzu GÜLBAHÇE¹

ÖZET

Bu çalışmada farklı liselere giden öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri araştırılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Erzurum ilinde bulunan yedi farklı lise türünde öğrenim gören 186 kız ve 234 erkek öğrenci olmak üzere toplam 420 öğrenciden meydana gelmiştir. Araştırmada öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerini tespit etmek için, Kuzgun ve Bacanlı (1992) tarafından geçerliği ve güvenilirliği test edilmiş olan “Mesleki Olgunluk Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek ile elde edilen veriler SSPS programıyla değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, farklı liselerde öğrenim gören öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinde önemli farklılıklar tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mesleki Olgunluk, Farklı Liseler

ABSTRACT

In this study, the career maturity of the students attending to different schools has been searched. Sample of the study was consisted of totally 420 students , 186 female and 234 male students still attending to seven different schools in Erzurum. In the study, in order to be able to figure out the professional proficiency of the students; The Career Maturity Scale test was used by Kuzgun and Bacanlı which was tested in terms of validity and reliance .The datas gathered by the scale was evaluated with SPSS programme.In the conclusion of the search , important differences have been found out in the professional proficiency of the students attending to different schools

Keyword: Career Maturity, Different Schools

¹ Dr. Atatürk Üniversitesi, K.K.E.F., Eğitim Bilimleri Bölümü, PDR Ana Bilim Dalı

* Bu çalışma doktora tezinden üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Günümüz modern toplumlarında meslekler, bireylere yaşadıkları toplum içinde bir yer edinmelerini ve statü kazanmalarını sağlayan, ekonomik özgürlük kazandıran, kendilerini gerçekleştirmelerine yardımcı olan, yaşamı anlamlı kılan en önemli faaliyetlerdir. Bu önemli faaliyetlerin seçimi bireylerin hayatlarında verecekleri sağlıklı kararlarla mümkün olmaktadır. Çünkü insan hayatının dönüm noktası olan meslek seçiminin asıl amacı, bireyin mutlu olabileceği bir geleceği planlamasıdır. Birey geleceğini planlarken doğuştan getirdiği yeteneklerini, potansiyel olarak var olan özelliklerini ve daha sonra öğrenme yoluyla kazandığı bilgi ve becerilerini birleştirerek kendini gerçekleştirebilecek, benlik kavramını sağlıklı ve güçlü bir şekilde geliştirebilecek bir mesleğe yönelir.

İnsanın mesleği, mesleğe uyumu, meslekteki başarısı ve meslek arkadaşlarıyla geçimi, onun ruh sağlığı üzerinde etkisi günümüz modern toplumlarında inkâr edilemez bir gerçektir. Mesleğinde başarılı olamayan ve mesleğini sevmeyen bir kimsenin yaşamında gerçek mutluluğa ulaşması güçtür (Gülbahçe, 2007,s.1).

Bu nedenle meslek seçimiyle ilgili olarak verilen karar, insan yaşamı boyunca vereceği en önemli kararlardan biridir (Kılıççı, 1992, s.120).Çünkü insan nasıl yaşayacağını yapacağı seçimlerle belirler. Bireyin yaşamında başarılı ve mutlu olması bu seçimlerin isabetli olmasına bağlıdır.

Bireyin mutluluğu, yaşamı süresince yapacağı üç seçim kararının isabetli olmasına bağlıdır. Bunlardan biri öğrenim, biri meslek, diğeri ise eş seçimidir. İsbetle seçilen meslek bireye, sürekli hoşlanacağı bir iş sahibi olma, yaşantılarında başarılı olma, uyumlu ilişkilerde bulunacağı arkadaşları seçme, içinde yaşamayı istediği çevre ve işyerini, ailesinin kazancını ve geçim biçimini belirleme imkânı verir (Bakırcıoğlu, 1976, s.376). Zaten insan mesleğini seçerken bir bakıma gelecekteki yaşamını da belirlemektedir. Hatta meslek seçimi, bir kişinin kiminle evleneceğini, dünya görüşünü, günlük yaşam biçimini ve alışkanlıklarını belli bir biçime sokan etkilere de sahiptir. İnsan yaşamında böylesine çok yönlü etkileri olan bir uğraşı alanının seçimi günümüzde güçleşen bir olgu haline gelmiştir. Çünkü çağımızda teknoloji ve endüstri alanındaki değişme ve gelişmeler toplumda yeni iş gruplarının ve mesleklerin ortaya çıkmasına ve bunlar ise iş ve meslek yaşamında seçeneklerin artmasına neden olmuştur (Kuzgun, 2000).

Bireyin gelecekteki yaşam tarzının belirlenmesinde dönüm noktası olan meslek tercihini yaparken doğru ve isabetli kararlar verebilmesi çok önemlidir. Çalışmanın tüm hayatımızdaki yerini göz önüne aldığımızda ça-

alışma hayatımızın kalitesinin ve çalışma adına yaptığımız faaliyetlerin bireysel mutluluğumuza doğrudan etkisi olduğunu görürüz. Dolayısıyla çalışma hayatında ve özel hayatımızda mutlu olmanın, iyi bir kariyer elde etmenin ilk adımı da kişiliğimize uygun meslek seçiminden geçmektedir. Nefret ettiği bir işte çalışıp da başarıya ulaşan kişileri bulmak pek mümkün değildir. Kendine uygun mesleği doğru ve isabetli kararlarla seçen, işini severek yapan ve mesleğinde ilerleyen bireylerin hem iş, hem de özel yaşantılarında daha verimli, başarılı ve mutlu bireyler oldukları bilinen bir gerçektir.

Meslek seçimlerimizi yaparken meslek yaşamımızda doyuma ulaşmak için kendimize açık olan meslekleri tüm yönleri ile tanımak, gereksinimlerimizi, beklentilerimizi, ilgi ve yeteneklerimizi değerlendirmek ve bize uygun olan mesleğe yönelmeye karar vermek gerekir. Böyle bir kararın insan yaşamında son derece önemli bir yeri vardır. Dolayısıyla meslek seçimin hayatta vereceğimiz kararların en başında geldiğini söylemek kaçınılmazdır (Sarucan, 2007)

Meslek seçimi ve mesleğe girme, genel hatları ile insan hayatında psikolojik bir gelişmenin sonucudur. Daha küçük yaşlardan başlayıp gelişerek son ergenlik çağlarında ve daha sonra şekil kazanıp, somutlaşır. Meslek seçimi yönünden büyüyüp gelişme; bedensel, zihinsel, sosyal, duygusal ve bilişsel gelişmelerle yakından ilgilidir. Çocuk büyüyüp geliştikçe yeni ilgi alanları geliştirir. Bazı alanlardaki ilgileri de derinleşir. Yaşadıkça, öğrendikçe yeni tecrübe ve hüneler kazanır. Çevresindeki ve hayatındaki yetişkinlerin çalışmalarını gözler. Geliştirdiği yeni bedensel ve bilişsel becerilerden nasıl yararlandığını görür, öğrenir. Bunlar meslek kavramının ve ihtiyacının gelişmesinde temel başlangıçtır ve meslek gelişiminin ilk aşamasını oluşturur (Tan, 1992, s.123).

Bireyin yaşamına çok yönlü etkileri olan meslek seçimi, sadece bireysel açıdan değil, toplumsal açıdan da son derece önemlidir. Toplumun gelişmesine hizmet edecek olan insan gücünün planlanmasında, bireyi hem toplumsal ihtiyaçlara hem de kendi ilgi ve yeteneklerine göre dengeli bir şekilde kullanmak ve böylece insan kaynaklarından en olumlu ve en verimli bir şekilde yararlanmak için meslek seçimine önem vermek kaçınılmazdır. Ancak meslek seçimi bir anlık karar değildir. Bireyin çocukluktan başlayarak kendisi ve meslekler hakkında geliştirdiği algısal çerçeve ile koşulların etkileşimi içinde ortaya çıkan bir sonuçtur (Yeşilyaprak, 2006, s.193). Ginzberg ve ark., (1951) ve Super (1957)'ın belirttiği gibi meslek seçimi kararı, hayatın belli döneminde bir anda verilen bir karar değildir. Bu karar çok yönlü gelişimsel bir süreç boyunca daha önce verilen bir dizi kararın bileşkesidir (Bacanlı, 2005, s.1).

Bu nedenle bireyin mutlu olabileceği bir geleceği planlamasının ilk adımı olan meslek seçimi çalışmalarının yoğun bir şekilde lise yıllarında yaşandığı ifade edilse de aslında bu arayış okul öncesi dönemde kendini belli etmeye başlar. Okul öncesi dönemde çocukla iletişim kurmaya çalışan yetişkinlerin onlara yönelttikleri ilk sorulardan biri “Büyüyünce ne olacaksın ?” sorusudur. Ne kadar küçük olursa olsun, her çocuğun böyle bir soruya bir meslek adı vererek cevapladığı görülür. Çocuğun hayallerinde oluşan ve oyunlarına yansıyan bu meslek heveslerinin gerçekle bağlantısı çok zayıftır. Çocuk meslek hedeflerini ifade ederken, ne yeteneklerinin ne de maddi imkânlarının dikkate alınması gerektiğinin farkındadır. O, sadece imrendiği insanlara benzeme çabasındadır ve mesleği bunun bir aracı olarak görür. Yaşlı ilerledikçe eğitim hayatının her aşamasında yapıp ettiklerini ve bunlardan elde ettiği sonuçları değerlendirerek, bunların meslek hedefleri ile bağlantısını kurmaya çalışır ve bunu çoğu kez bilinçsizce yapar (Önalın, 2001).

Bu dönem çocuğa verilen eğitimin genel amacı, matematik, okuma-yazma gibi temel bilgi ve becerileri kazandırmaktır. Eğitimin bu döneminin mesleğe hazırlama gibi bir amacı yoktur ama bu dönemde çocuğun kendini ve meslekleri tanıması için çeşitli öğrenim ortamları düzenlenir. Bu döneme “Fantazi Dönem” denir. Henüz yetenek ve ilgilerinin farkında olmayan çocuk, zaman kavramının tam olarak gelişmemesinden dolayı, gelecekte girmeyi hayal ettiği mesleğe nasıl gireceğini, bunun için neler yapması gerektiğini bilmez, toplumsal saygınlık faktörünü pek dikkate almazlar. Çok küçük yaşlarda şoförlük, itfaiyecilik, astronotluk gibi birbirleri ile tutarlı olmayan meslek tercihlerini ard arda ifade edebilirler. Ancak bu fantezi dönemi böyle devam etmez. Toplumsal uyarıcılar karşısında mesleklere karşı saf ve ön yargısız tutumları giderek bozulmaya başlar (Hamamcı, 2005, s.3).

İlköğretimin birinci kademesi (1-5.sınıflar), mesleki gelişim açısından “uyanış dönemi” olarak kabul edilen dönemdir ve bu dönemde çocuğun meslek arayışı ve bu yönden gelişmesinin özünü oluşturan temeller atılmaktadır. Okulöncesi yıllarda yetişkinlerin mesleklerini taklit ederek oyunlar oynayan çocuğun gözlemleri ve dikkat alanları ilköğretim döneminde genişler. Bu dönemde çocuğun meslek gelişimine hizmet edebilen birçok imkân ve fırsatlar vardır. Öğretmen, birçok ders-içi ve ders-dışı faaliyetler yolu ile çocuğun kendini ve çevresini iyi tanıyıp anlamasına, etrafta olup bitenlerden yeni anlamlar çıkarmasına yardım eder. Çocukların meslek gelişimine yardım amacıyla çalışma hayatına ait hikâyeler okunur, çocuğun çalışanlarla temasa geçmesi sağlanır, bazı iş hayatına ilişkin faaliyetler, oyun ve ödev şeklinde taklit edilir, bunlara ait radyo ve televizyon programları seyredilerek grup çalışmaları yapılır, iş yerleri ziyaret edilir (Tan, 1992, s.134).

Yıldız ve Yıldız (2005), ilköğretimin ikinci dönemi olan (6-8. sınıf) 12-15 yaş döneminin öğrencinin kendini daha iyi tanıması, kendi gizil güçlerini açığa çıkarması, meslekler dünyasını daha iyi tanıması gibi aktivitelerin cereyan ettiği bir dönem olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu dönemde çocukların öğrenme merakını desteklemek, mesleklere karşı olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olmak, bir meslek seçmesi gerektiği fikrini vermek, çalışma hayatı için gerekli tutumları kazandırmak gerektiğini de belirtmektedirler.

İlköğretimin ikinci kademesinde bulunan çocuk, her iş ve meslek için gerekli beden, kişilik, yetenek, ilgi, ihtiyaç gibi psikolojik gereksinimler ile mesleğe hazırlanmakta, gerekli eğitim ve deneyimin önem ve değerini görmeye ve bilinçlenmeye başlar. Meslek rehberliği yönünden 7. ve 8. sınıflar özel bir öneme sahiptir. Bu önem, daha ziyade psikolojik kaynaklardan gelmektedir. Çocukların taklit ve hayallerden sıyrılarak mesleklere karşı gerçekçi ilgileri bu sınıf ve yaşlarda başlamaktadır. Hayatın her cephesi ile ilgilenmeye ve kendilerine bir hayat felsefesi kurmaya başlayan ergenlik çağındaki gençlerin, kendi geleneklerine ve çalışma hayatına yani mesleklere karşı ilgileri artmaktadır (Tan, 1992, s:134-135). Bireyin yaşamı içerisinde en zor seçimlerden biri olan bu süreçte bilinçli bir kararın verilmesi ise lise yıllarına rastlamaktadır.

Ergenlik dönemine rastlayan lise yıllarında ise genç, bir yandan ergenlik problemleriyle meşgul olurken, bir yandan da geleceği ile ilgili kararlar vermek zorunda kalır. Hızlı bir bedensel ve duygusal değişim içindeyken aynı zamanda gelecekteki eğitimi, kariyeri hakkında yeni kararlar verme baskısı, gencin daha önce oluşturduğu kimliğini gözden geçirmeye zorlar. Bu dönemde genç kimlik kazanma sorununu başarılı bir şekilde çözebilirse kendine güvenen, emin bir kişi olarak yaşamını sürdürür. Bu konuda sıkıntı yaşarsa ne yapmak istediğine karar veremeyen, bir işten diğerine atlayıp bocalayan bir yetişkin haline gelir. Yani ergenlik dönemi gencin bu konuda karar vermesini güçleştirir.

Lise yılları gençler için meslekle ilgili karar vermeleri açısından da kritik bir zaman olarak değerlendirilir. Gençler bu dönemlerinde, meslek olarak seçecekleri alanları belirlemek ve meslekleri hakkında karar vermek durumundadırlar. Meslek seçimi gencin, yalnızca nasıl bir işte çalışmak istediği ile ilgili olmayıp, aynı zamanda nasıl bir hayat standardı içinde yaşamak istediğini de etkileyen bir karar olduğu için çok önemlidir. Lise çağına gelmiş gençlerin böylesine önemli bir karar vermek zorunda olmaları, meslek gelişim görevlerini yerine getirmemiş olmaları durumunda, doğru ve akılcı karar vermelerini zorlaştırmaktadır (Çoban, 2005, s. 39). Zaten günümüz

çağdaş toplumlarında hızla gelişen işbölümü ve uzmanlaşmanın sonucu olarak, bireylerin sadece kendi yaşamsal deneyimleri ile meslekleri tanıma olanaklarını bulabilmeleri sınırlanmış olduğundan, meslekleri seçebilmeleri de giderek zorlaşmaktadır (Ültanır, 1997, s.41). Sağlam ve tutarlı bir meslek seçimi öğrenciyi sadece geleceğe hazırlamakla kalmayıp, toplumun kalkınması açısından da önem taşıdığından, bu önemli kararın tesadüflere bırakılmamasına ve hatalı yönlendirmelerin etkisi altında kalınmadan yapılmasına dikkat edilmelidir (Akdemir, 1991, s.76).

Akbaba (1996), öğrencilere yapılması gereken mesleki rehberliğin önemine dikkat çekerek; ilgi, yetenek ve meslek değerlerine uygun meslek seçememiş bireylerin bu duruma mahkum edilmemesini, meslek değiştirmek isteyen bireylere istihdam imkanları sağlanarak, geç de olsa onlara yanlış kararlarından geri dönme fırsatının verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu amaçla yapılacak bir destek onlara, gecikmiş bir hizmeti götürme şansı verecektir. Çünkü bu bireyler, mesleki rehberliğin kendilerine zamanında ve doğru yapılmaması nedeniyle ilgi, yetenek ve mesleki değerlerine uygun meslekler seçememişlerdir.

Mesleki gelişim kuramcıları, diğer alanlarda olduğu gibi mesleki gelişimi de evrelere ve bu evreleri de basamaklara ayırarak incelemişlerdir. Super (1963) her bir gelişim evresi için bireyin üstlenmesi gereken “mesleki gelişim görevleri” belirlemiştir. Bireyin bir meslek gelişim evresinden diğerine başarıyla geçmesi, bu evreye ilişkin mesleki gelişim görevinin üstesinden gelebilme fırsatını elde etmesi ile mümkündür. Bireyin mesleki gelişim göreviyle başa çıkma derecesi aynı zamanda onun mesleki olgunluğunun da bir göstergesidir. Birey olgunlaştıkça meslek seçimiyle ilgili davranışları da gelişir. Mesleki olgunluk, bireyin çocuklukta fantazi seçim yapma evresinden başlayarak yaşlılıkta çalışma yaşamından emekli olma kararına kadar süren mesleki gelişim sürecinde ulaştığı yerdir (Super, 1957, s.185-187). Super (1963), bireyin içinde bulunduğu, mesleki gelişim evresine ilişkin mesleki gelişim görevleriyle başa çıkabildiği ölçüde mesleki olgunluk kazanacağını ileri sürmektedir. Mesleki gelişim evrelerinden “Araştırma Evresi: 14-25 yaşlar arasında mesleki olgunluk, bireyin meslek seçimi kararını vermeden önceki ve sonraki dönemlerde okul programlarının gerektirdiği meslek seçimiyle ilgili kararlara hazır oluş düzeyi” (Super ve Kidd, 1979, s.255) olarak tanımlanmaktadır (Akt.Bacanlı, 2005, s.1).

Araştırma evresinin ilk gelişim basamağı 14-18 yaşlar arasını kapsayan “deneme basamağı”dır ve bu basamak aynı zamanda genel gelişimde ergenlik dönemine ve eğitim sürecinde de lise yıllarına rastlamaktadır. Bu basamak ülkemizde özel bir önem taşımaktadır. Çünkü genel liselerde uygu-

lanmakta olan sınıf geçme sisteminin gereği olarak Lise 1. Sınıf “yönlendirme sınıfı”dır. Lise 1. sınıfı başaran öğrenciler ileride girmek istedikleri meslekle ilgili alanı/meslek alanı seçmek zorundadırlar. Lise 2. sınıfta seçilen bu alanda öğrenim yapılmaktadır. Lise 3. sınıf öğrencileri ise, liseyi bitirirken öğrenim gördükleri alanla ilgili yüksek öğrenim programlarını ya da mesleklerini seçmek durumundadırlar. Ülkemizde lise öğrencilerinin kendi kişilik özelliklerine, sosyo-ekonomik imkânlarına uygun alan/meslek seçebilmeleri için kendilerinden beklenen mesleki gelişim görevlerini üstlenmeleri yani mesleki olgunluk düzeyine ulaşmaları gerekmektedir. Crites (1969), kendisinden beklenen mesleki olgunluk düzeyine ulaşamamış bireylerin mesleki kararlarında istenmeyen faktörlerin daha çok rol oynadığını ileri sürmektedir. Örneğin, kendinden beklenen mesleki olgunluğa ulaşamamış gençlerin gerçekçi bir mesleki benlik kavramı yanı sıra sağlam bir çevresel olgu bilgisine ve kendilerine uygun alan/meslek seçimi kararı verebilme gücüne sahip olmalarını beklemek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle liselerde öğrenim gören gençlere götürülecek meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerinin odağında her şeyden önce mesleki olgunluk düzeylerini saptamaya ve mesleki olgunluklarını geliştirmeye yönelik yardım hizmetleri bulunmalıdır (Akt.Bacanlı, 2005, s.2).

Bu bağlamda, araştırmada farklı liselere devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri arasında fark olup olmadığı incelenmiştir.

2. PROBLEM

Farklı liselere devam eden öğrencilerin, mesleki olgunluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

3. YÖNTEM

Araştırmanın evreni, Erzurum ilinde bulunan ve farklı liselere devam eden 19.220 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise , Erzurum ilinde bulunan, yedi farklı lisede öğrenim gören toplam 420 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklemin liselere göre dağılımı Tablo 1’de gösterilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Mesleki Olgunluk Ölçeği: Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini ölçmeye yardımcı olmak amacı ile hazırlanmıştır. Bu ölçek öğrenci tarafından puanlanıp, yorumlanabilecek şekilde hazırlanmıştır. Ancak öğrencinin aldığı sonuçları okullarındaki psikolojik danışman ile paylaşmaları gerekir. Mesleki Olgunluk Ölçeği’nden düşük puan alan bir öğrenci isabetli bir karar vermek için gerekli davranışları henüz kazanamamış demektir. Psikolojik danışmanların bu ölçekten düşük puan alan öğrencilerle özel olarak

ilgilenmeleri ve öğrencilere meslek seçimi konusunda bilgi ve tutumlarını geliştirmeyi amaçlayan mesleki, bireysel ve grupla danışma veya mesleki grup rehberliği vermeleri gerekir (Kuzgun ve Bacanlı, 2005). Beşli Likert tipi dereceleme ölçeği olarak geliştirilen ölçekte 40 madde bulunmaktadır. Ölçek, “bana hiç uygun değil”(1), “bana pek uygun değil”(2), “bana biraz uygun”(3), “bana uygun”(4), “bana çok uygun”(5) seçeneklerinden oluşmaktadır. Mesleki Olgunluk Ölçeğinden elde edilen puanlar arttıkça bireylerin mesleki olgunluk düzeyi de artmaktadır (Çoban, 2005, s.43).

Araştırmada öğrencilerin demografik bilgileri araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ile toplanmıştır.

Tablo 1. Örneklemle ilgili bilgiler

Okullar	Cinsiyet				Toplam	
	Kız		Erkek		n	%
	n	%	n	%		
1. İmam Hatip Lisesi	12	20	48	80	60	14.29
2. Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	29	48.3	31	51.7	60	14.29
3. Atatürk Lisesi	8	13.3	52	86.7	60	4.29
4. Kız Lisesi	60	100			60	14.29
5. Erzurum Lisesi	27	45	33	55	60	14.29
6. Fen Lisesi	23	38.3	37	61.7	60	14.29
7. Anadolu Öğretmen Lisesi	27	45	33	55	60	14.29
Toplam	186	44.3	234	55.7	420	100

4. BULGULAR ve YORUM

Farklı liselerde öğrenim gören öğrencilerin, mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki farkların anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans analizi (Anova) uygulanmış ve bulgular Tablo 2 de verilmiştir.

Tablo 2. Farklı Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Mesleki olgunlukları ile ilgili varyans analizi

	Liseler	N	\bar{X}	S.S.	F	Önem düzeyi
Mesleki olgunluk düzeyi	İmam Hatip Lisesi	60	135,30	14,96	5,44	p<0.05 anlamlı
	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	60	140,16	13,78		
	Atatürk Lisesi	60	143,16	10,57		
	Kız Lisesi	60	147,40	12,27		
	Erzurum Lisesi	60	139,71	15,72		
	Fen Lisesi	60	144,33	14,22		
	Anadolu Öğr. Lisesi	60	145,20	12,35		
	Toplam	420	142,18	13,94		

Tablo 2 de görüldüğü gibi, farklı liselerde öğrenim gören öğrencilerin, mesleki olgunluk düzeyleri arasında farklara ilişkin varyans değeri p<0.05 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu farklı liselerde öğrenim gören öğrencilerin, mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki farkların anlamlı olduğunu göstermektedir. Hangi liselerdeki öğrencilerin mesleki olgunlukları arasında farklılaşma olduğunu anlamak amacıyla LSD Post Hoc testi uygulanmış, bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Farklı Liselerdeki Öğrencilerin Mesleki Olgunluklarıyla ilgili LSD Post Hoc testi bulguları

	Liseler (I)	Liseler (J)	Ortalamalar arası fark (I-J)	Önem Düzeyi
Mesleki Olgunluk	İmam Hatip Lisesi	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	-4,86(*)	p<0.05 anlamlı
		Atatürk Lisesi	-7,86(*)	p<0.05 anlamlı
		Kız Lisesi	-12,10(*)	p<0.05 anlamlı
		Fen Lisesi	-9,03(*)	p<0.05 anlamlı
		Anadolu Öğr. Lis.	-9,90(*)	p<0.05 anlamlı
	Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	Kız Lisesi	-7,23(*)	p<0.05 anlamlı
		Anadolu Öğretmen Lisesi	-5,03(*)	p<0.05 anlamlı
		Erzurum Lisesi	7,68(*)	p<0.05 anlamlı
	Erzurum Lisesi	Anadolu Öğretmen Lisesi	-5,48(*)	p<0.05 anlamlı

Tablo 2’de görüldüğü gibi, İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluğu, Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi, Atatürk Lisesi, Kız Lisesi, Fen Lisesi ve Anadolu Öğretmen Lisesindeki öğrencilerden daha düşük olarak bulunmuştur. Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluğu Kız Lisesi ve Anadolu Öğretmen Lisesi öğrencilerinden düşük, fakat Erzurum Lisesi öğrencilerinden yüksek bulunmuştur. Son olarak da Erzurum Lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluğu Anadolu Öğretmen Lisesi öğrencilerinden düşük bulunmuştur.

İmam Hatip Lisesi gibi mesleki eğitim veren liselere genellikle ilköğretimin ikinci kademesini başarı ile bitirememiş, ailesinin ve çevresinin etkisinde kalan, kırsal kesimde yaşayan ya da şehirlere göç etmiş ailelerin çocukları kaydolmaktadır. Bu öğrenciler kendilerini ve okulun özelliklerini yeterince tanımamaktadırlar. Bu öğrencilerin meslek seçimi hakkında bilgileri kısıtlı olduğu için mesleki olgunluk düzeyleri de buna bağlı olarak düşük olabilmektedir (Akbiyık, 1996, s.70). Bu ifadeler araştırmamızın bu bulgusunu destekler niteliktedir. Ayrıca, 1999 yılında meslek liselerine ve İmam Hatip Liselerine ÖSS sınavında katsayı farkının getirilmesinden sonra bu okullara olan yönelim azalmaya başlamış ve bu okullara devam eden öğrencileri bir gelecek endişesi sarmıştır. Ergenlik döneminden kaynaklanan problemlerle mücadele eden gençlerin bir de bu tür sıkıntılarla uğraşmaları doğal olarak onların mesleki olgunluk düzeylerini de olumsuz olarak etkilemiş olabilir. Merkezi yerleştirme sınavından alınan yüksek puanlarla girilen okullara devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin diğer okullara devam eden öğrencilerden daha fazla olması da şaşırtıcı değildir. Bu öğrenciler bu okullara sınavla girdikleri için diğer okullara devam eden öğrencilerden daha zeki ve daha başarılıdır. Bu da onların mesleki olgunluk düzeylerinin daha yüksek olmasının bir nedeni olabilir. İlgi ve yetenekleri doğrultusunda meslek seçme konusunda emin adımlarla ilerleyen gençler, kendilerine uygun alanları doğru belirleyerek, gelecekte yapacakları mesleği bir anlamda belirlemiş olmaktadır.

Alanyazın incelendiğinde farklı okul türlerine göre öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki farkı tespit eden başka çalışmalara da rastlanmaktadır. Akbiyık (1996), okul türlerine göre öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarının ortalamaları arasında önemli farklar tespit etmiştir. Kız Meslek Lisesi ve Ticaret Lisesine devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarının ortalamaları arasında Kız Meslek Lisesi lehine önemli bir fark görülmüştür. Endüstri Meslek Lisesi ve Ticaret Lisesine devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarının ortalamaları arasında Endüstri Meslek Lisesi lehine fark bulunmuş; yine aynı şekilde İmam Hatip Lisesi ve Ticaret Lisesine devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarının ortalamaları

arasında İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin lehine önemli bir fark bulunmuştur. Kız Meslek Lisesi, Endüstri Meslek Lisesi ve İmam Hatip Lisesine devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarının ortalamaları arasında önemli bir fark bulunmamıştır.

Yazar (1997), okul türünün mesleki olgunluk düzeyine etkisinin olup olmadığını belirlemek amacıyla meslek lisesine ve genel liselere devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerini incelemiş ve araştırma sonucunda fark, genel lise öğrencileri lehine önemli düzeyde bulunmuştur.

Anderson (1997) tarafından yapılan farklı okullarda öğrenim gören öğrencilerin mesleki olgunlukları ile özsaygıları arasındaki ilişkiyi açıklayan çalışmada, mesleki gelişim tutum değişkeninin mesleki karar verme ve özsaygının en önemli göstergesi olduğu tespit edilmiştir. Yine aynı çalışmada şehir okullarında öğrenim gören öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarının kırsal kesimde öğrenim gören öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Otrar (1997), Endüstri Meslek Liseleri ve Çıraklık Eğitim Merkezi öğrencilerinin kişilik özellikleri ile mesleki olgunluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma sonucunda, Çıraklık Eğitim Merkezi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile başarı, başarı, sebat, düzen, bağımsızlık, özgüven ve askerî liderlik kişilik özelliklerinden aldıkları puanlar arasında .05 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Bal (1998), mesleki olgunluk ile okul türü (devlet-özel) arasında .01 ve .05 manidarlık düzeyinde, özel liselerin lehine anlamlı derecede farklılık olduğunu ortaya çıkarmıştır. Özel okul öğrencilerinin ailelerinin sosyoekonomik ve kültürel düzeyinin, devlet okulu öğrencilerinin ailelerine göre daha yüksek olması ve bu ailelerin çocuklarını meslek seçimi konusunda bilinçlendirmiş ve desteklemiş olmaları bu farkın bir sebebi olarak görülmektedir.

Zeren (1999), yabancı dil ağırlıklı lise, özel lise ve Anadolu lisesi gibi farklı liselerde öğrenim görme ile mesleki olgunluk arasında anlamlı bir fark olmadığını tespit etmiştir.

Barut ve Odacı (2002), “Fen Lisesi ile Genel Lise Öğrencilerinin Meslek Yönelimlerinin Karşılaştırılması” adlı çalışmalarında genel olarak, öğrencilerin mesleki yeteneklerinin, ilgilerinin ve değerlerinin önemli ölçüde birbirinden farklı olduğunu tespit etmişlerdir. Sayısal yetenek, şekil-uzay yeteneği, temel bilim mekanik, ticaret, işbirliği, liderlik, kazanç ve ün sahibi olma bakımından fen lisesi ile genel lise öğrencileri arasında istatistiksel ola-

rak önemli farklar olduğu ve bu farkların fen lisesi öğrencileri lehine olduğu belirtilmiştir.

Pieterse (2005) tarafından yapılan çalışmada da, üst düzey okullarda öğrenim gören öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin alt düzeydeki okullarda öğrenim gören öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aynı çalışmada cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre de öğrenciler arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Alt düzeydeki okullara devam eden öğrencilerin gelecekle daha çok ilgilendikleri görülmüştür.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, farklı liselerde öğrenim gören öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, merkezi yerleştirme sınavı ile öğrenci alan okullarda öğrenim gören öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri, diğer liselere göre daha yüksek çıkmıştır.

Merkezi yerleştirme sınavı ile herhangi bir okula yerleştirilemeyen öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerini yükseltmek için, bu okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerine, branş öğretmenlerine ve psikolojik danışmanlara büyük görevler düşmektedir. Bu nedenle öğretmenler meslek seçimi konusunda öğrencilerine iyi rehber olmalı ve mesleki olgunluk konusunda çocukları desteklemelidirler.

Meslek seçiminin, tüm yaşamı etkileyecek çok özel bir tercih olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle farklı türlerdeki ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerini yükseltebilmek ve geleceklerini bilinçli bir şekilde planlamalarına yardımcı olmak için mesleki rehberlik programları artırılmalı ve öğrencilerin bu programlara katılmaları desteklenmelidir.

Ortaöğretim 9. sınıftan itibaren verilmeye başlanan mesleki rehberlik faaliyetleri daha önceki yaş ve sınıflara indirilerek, gencin geleceğini şekillendirecek olan bu önemli kararın, ergenlik döneminde yaşanan yoğun problemlerden etkilenmemesine özen gösterilmelidir.

6. KAYNAKÇA

- Akbaba, S. (1996). Kendine Uygun Meslek Seçmede Farklı Düzeylerde Bulunan Bireylerin Uyum Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi Yayınları, Erzurum, s.43.*
- Akbıyık, Y. (1996). Meslek Liselerine Devam Eden Öğrencilerin Meslekî Olgunluk Düzeyleri. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Ankara
- Akdemir, Ç. (1991). Okullarımızda Mesleki Rehberliğin Önemi. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, Eylül.
- Anderson, S., Brown, C. (1997) "Self-Efficacy as a Determinant of Career Maturity in Urban and Rural High School Seniors", *Journal of Career Assessment*, Vol. 5, No. 3, 305-315
- Bacanlı, F. (2005). "Lise Öğrencileri İçin Mesleki Rehberlik Programı ve Uygulama Kılavuzu", Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi:4, Nobel Yayın-Dağıtım, Ankara.
- Bakırcıoğlu, R. (1976). "Ruh Sağlığı ve Rehberlik", Çark Matbaası.
- Bal, N.P. (1998). "Ergenlik Döneminde Mesleki Karar Verme Olgunluğunun İncelenmesi ve Mesleki Karar Verme Eğitim Programının Etkisinin Araştırılması", Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Barut, Y. ve Odacı, H.(2002). "Fen Lisesi İle Genel Lise Öğrencilerinin Mesleki Yönelimlerinin Karşılaştırılması" *Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, Samsun, 14, 38-45.
- Crites, J.O. (1969). *Vocational Psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Çoban, E.A. (2005). "Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Yordayıcı Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi" *İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:10, s. 39
- Gülbahçe, A. (2007). "Mesleki Olgunluk Düzeyleri Farklı Olan Öğrencilerin Sosyal Karşılaştırma ve Benlik İmgelerinin İncelenmesi" Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Hamamcı, Z. (2005). "Çocuğunuzun Meslek Gelişimine Nasıl Yardımcı Olabilirsiniz?" Anne-Baba El Kitabı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi:5, Nobel Yayın-Dağıtım, Ankara.
- Kılıççı, Y. (1992). "Okulda Ruh Sağlığı", Şafak Matbaacılık, Ankara.
- Kuzgun, Y. (2000). "Meslek Danışmanlığı- Kuramlar ve Uygulamalar" Nobel Yay., Dağıtım, Ankara.

- Otrar, M. (1997). Endüstri Meslek Liseleri ve Çıraklık Eğitim Merkezlerinde Öğretim Görmekte Olan 16-18 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Meslekî Olgunluk Düzeyleri ile Bazı Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üni., Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1997.
- Önalın, Ş. <www.ilkadimdergisi.com> (Ekim, 2001).
- Pieterse, A.M. (2005) "The Relationship Between Time Perspective And Career Maturity For Grade 11 And 12 Learner" 12.03.2009 tarihinde alınmıştır. <http://etd.uovs.ac.za/ETD-db/theses/available/etd-09132006-103834/unrestricted/PieterseAM.pdf>.
- Sarucan, G. < <http://www.psikolojikdanisma.net/meslekidoyum.htm>>, (27 Tem 2007).
- Super, D.E., Kidd, J.M., (1979). " Vocational Maturity in adulthood:Toward turning a model into a measure", *Journal of Vocational Behavior*, Vol. 14, Pp.255-270.
- Super, D.E., (1957). *The Psychology of Careers*. Newyork: Harper and Row.
- Super, D.E. (1963). "Vocational development in adolescence and early adulthood: Task and behaviors", in D.E. Super, R. Starishevsky. N.Matlin and J.P.Jordaan (Eds). *Career Development: Self-Concept Theory*. N.Y:Teachers College, Colombia University, Pp.79-95.
- Tan, H. (1992). "*Psikolojik Danışma ve Rehberlik*" Öğretmen Kitapları Dizisi, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Ültanır, E. (1997). "Meslek Değerlerinden "Bağımsızlık, İş Güvenliği ve Statü"ye İlişkin Ölçek Maddelerinin Geliştirilmesi" *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt:2, Sayı:8.
- Yazar, A.R. (1997). "Genel Lise ve Meslek Lisesi Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi" Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Ankara.
- Yeşilyaprak, B. (2006). "*Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*" Nobel Yay. Dağıtım, Ankara.
- Yıldız, T., Yıldız, Ö. "Mesleki Yönlendirmede Web Desteği", X. Türkiye'de İnternet Konferansı, Bahçeşehir Üniversitesi, 9-11 Aralık 2005, İstanbul.
- Zeren, Ş.G. (1999). "Yabancı Dil Ağırlıklı Lise, Özel Lise ve Anadolu Lisesi Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

* * * *